

Лекція 5 РОЛЬ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ І ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

5.1. Роль природних ресурсів у відтворювальному процесі і економічне районування

Природні ресурси країни визначають насамперед територіальне розміщення виробництва. Чим багатші і різноманітніші природні ресурси, тим ширше можливості комплексного розвитку економіки і трудового потенціалу, а отже і соціального розвитку.

Основним критерієм при розміщенні виробництва по території країни є максимальна економія суспільної праці при переході від однієї стадії обробки сировини до подальшої в умовах суспільного поділу праці.

На певному етапі розвитку економіки мета ця досягається розміщенням виробництва поблизу джерел природних ресурсів. Надалі істотну роль починає грати розвиток енергетики і транспорту.

Залежно від видів природних ресурсів в районах їх концентрації формуються і відповідні галузі виробництва.

У районах концентрації мінеральної сировини і палива - видобувна промисловість, чорна та кольорова металургія, деякі галузі хімічної промисловості, будіндустрії, теплові електростанції.

У районах концентрації лісових масивів - лісопереробна, целюлозно-паперова.

У районах з дешевою електроенергією - виробництво алюмінію, феросплавів, виробництво кольорових металів методом електролізу.

Територіальна спеціалізація виробництва і розміщення продуктивних сил знаходять відображення в економічному районуванні країни, тобто виділення економічних районів (ЕР) і територіально-виробничих комплексів (ТВК).

Економічний район - це частина народного господарства країни розташована на певній території, що характеризується певним економіко-географічним єдністю, спільністю природних умов і виробничої спеціалізації базових галузей.

У розвинених ринкових країнах ЕР характеризуються замкнутими контурами ринкових структур - ринку виробничого, фінансового, капіталів, ринку праці, спільністю формування інфраструктур.

З ростом НТП одні галузі розвиваються, інші витісняються з району. Причому в ринкових країнах цей процес протікає в умовах гострої конкурентної боротьби (вугільна промисловість Англії, Росії). В нашій країні склалася дволанкова таксономія економічних районів:

1. Середні - національні та адміністративні ЕР (області) - основа державного економічного регулювання.

Територіально-виробничий комплекс - це сукупність підприємств і споруд на певній території, пов'язаних використанням загальнорайонних природних економічних ресурсів, загальною системою розселення та інфраструктури (банки, біржі, зв'язок, транспортні комунікації,

енергозабезпечення, невиробнича сфера).

2. Низові - мікрорайони (територіальні внутрішньообласні).

Глибокі і всебічні виробничі зв'язки формують регіональну спільність ТВК, які за своєю специфікою є промисловими та аграрно-промисловими.

В структурі внутрішніх зв'язків одних комплексів можуть переважати сировинні зв'язки, в інших - вироби міжгалузевих формувань, у третіх - продукція кінцевого споживання. Найбільш розгалужені виробничі зв'язки в інтегральних ТВК, для яких характерні високі темпи розвитку одних підгалузей порівняно з іншими, що спричинює територіальні зрушення в матеріальному виробництві.

У господарському комплексі України можна виділити 57 ТВК, які сформувалися або перебувають на стадії формування, та понад 300 різних промислових центрів, що безпосередньо не належать до територіального складу вищих за таксономічним рангом структурних елементів, оскільки переважна більшість цих структурних елементів має невеликі розміри.

Однією з головних ознак формування економічного району є наявність великого міського центру (ядра), до якого тяжіє територія району. Такими центрами в Україні є міста-мільйонники (Київ, Харків, Одеса, Донецьк, Дніпропетровськ) та Львів. Згідно економічного районування виділяють 9 районів:

1. Столичний (Київська, Чернігівська, Житомирська області);
2. Північно-Східний (Харківська, Полтавська, Сумська області);
3. Донецький (Донецька, Луганська області);
4. Придніпровський (Запорізька, Дніпропетровська області);
5. Центральний (Кіровоградська, Черкаська області);
6. Подільський (Вінницька, Хмельницька, Тернопільська області);
7. Карпатський (Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області);
8. Північно-Західний (Волинська, Рівненська області);
9. Причорноморський (Одеська, Миколаївська, Херсонська області, Автономна Республіка Крим).

До 2014 року Донецький економічний район був найбільшим за кількістю населення і середнім за площею території районом України. Донецький район посідав перше місце в Україні за обсягами промислового виробництва (25%) та його концентрацією. Промисловість багатогалузева, переважали виробництва важкої індустрії, які визначали спеціалізацію району. Промисловий комплекс району історично склався на основі вугільної промисловості, яка має повсюдне розміщення. На базі видобутку палива сформувалась потужна теплова енергетика. Найбільші ТЕС Вуглегірська, Зуївська, Старобешівська, Курахівська, Луганська. На території Донецького району знаходиться однойменний район чорної металургії, що сформувався на базі власного видобутку коксівного вугілля, вогнетривів та вапняків і привізних руд (із Придніпров'я). Серед галузей машинобудування переважало важке, що виробляє устаткування для гірничої промисловості та металургії. Район був потужним виробником продукції хімічної промисловості - соди,

барвників, азотних добрив, полімерів, хімічних реактивів. Серед галузей легкої промисловості виділялися текстильна, швейна і взуттєва. Харчова промисловість була розвинена повсюдно, вона виробляла борошно, олію, сіль. Розміщення району у степовій зоні, високий рівень розораності території було основою розвиненого сільськогосподарського виробництва, що спеціалізувалося на вирощуванні зернових культур, соняшника, овочів, розведенні великої рогатої худоби молочно-м'ясного напрямку, свинарстві та птахівництві. Донецький район має одну з найгустіших в Україні мережу транспортних шляхів. Залізниця й автошляхи сполучають його з регіонами України і сусідніми областями Росії.

Придніпровський економічний район, що об'єднує дві адміністративні області (Дніпропетровську і Запорізьку), належить до середніх в Україні регіонів за площею території та кількістю населення. Придніпров'я є найбільш розвинутим економічним районом країни. Господарство району багатогалузеве, головними галузями є важка і харчова промисловість, сільське господарство. Серед галузей важкої промисловості розвинена гірничодобувна, електроенергетична, металургійна, машинобудівна, хімічна промисловість. Гірничодобувна галузь представлена видобутком залізних і марганцевих руд, урану, будівельних матеріалів. Видобуток вугілля здійснюється у Дніпропетровській області. Електроенергетика представлена кількома потужними ТЕС, двома ГЕС та найбільшою в Україні АЕС. На основі місцевих запасів залізних і марганцевих руд та привізного вугілля з Донбасу, сформувався потужний металургійний комплекс (1/2 виробництва чорних металів в Україні). Кольорова металургія представлена виробництвом титану і магнію у Запоріжжі. Машинобудування району має складну галузеву структуру. Важке машинобудування спеціалізується на виробництві металургійного устаткування, підйомно-транспортних машин. Хімічна промисловість представлена коксохімічними виробництвами у Дніпропетровську, Кривому Розі, Запоріжжі, нафтохімічними підприємствами у Запоріжжі, Дніпропетровську, Бердянську. Харчова промисловість виробляє олію, борошно, крупи, м'ясо, молоко. Підприємства галузі мають повсюдне розміщення - як у великих містах, так і невеликих містечках та селах. Розміщення району у степовій зоні з багатими ґрунтово-земельними ресурсами створює сприятливі умови для виробництва різноманітної сільськогосподарської продукції (зерна пшениці і кукурудзи, соняшнику, м'яса і молока), яка не тільки задовольняє потреби населення району, але й вивозиться за його межі. Район має густу транспортну мережу. Через нього проходять залізниця й автошляхи: Київ - Дніпропетровськ - Донецьк, Харків - Сімферополь тощо.

Північно-Східний економічний район складається з трьох адміністративних областей (Сумської, Харківської, Полтавської) та є одним із найбільших за площею території і середнім за кількістю населення серед районів України. Північно-Східний район має індустріально-аграрну спеціалізацію, основні галузі господарства - машинобудування, хімічна і харчова промисловість, багатогалузеве сільське господарство.

Машинобудування району найпотужніше в Україні. Харків є найбільшим центром вітчизняного машинобудування. Хімічна промисловість представлена, виробництвом фосфорних добрив у Сумах, хімреактивів у Шостці, фармацевтичних препаратів у Харкові і Лубнах. Енергетика району представлена нафто- і газовидобутком, нафтопереробкою у Кременчуці, мережею ТЕС (найбільша з них - Зміївська) та Кременчуцькою ГЕС. Харчова промисловість розвивається на місцевій сировині. Головні її галузі - цукрова, олійна, молочна і м'ясна - мають широку географію. Найбільшими центрами легкої промисловості є Харків, Ромни, Суми, Полтава. Сільське господарство спеціалізується на вирощуванні зернових культур, цукрового буряку, соняшника, у тваринництві переважають скотарство, свинарство і птахівництво. Найбільше внутрішніх перевезень здійснюється в районі автомобільним транспортом, а зовнішніх - залізничним. Найбільші залізничні вузли - Харків, Лозова, Конотоп, Полтава. У річкових перевезеннях бере участь порт у Кременчуці на Дніпрі.

Господарство Столичного району являє собою індустріально-аграрний комплекс, що спеціалізується на виробництві продукції машинобудування, легкої, харчової і хімічної промисловості, багатогалузевого сільського господарства. Машинобудування різноманітне: верстатобудування, сільськогосподарське, точне. Транспортні засоби - літаки, річкові й морські судна, мотоцикли виготовляють в Києві, автомобілі - в Чернігові і Броварах. У легкій промисловості виділяється текстильна, взуттєва, трикотажна галузі. Хімічна промисловість району випускає синтетичні волокна, побутові вироби, автомобільні шини. Харчова промисловість характеризується високим рівнем концентрації підприємств, продукція яких споживається передусім у столиці. У районі склалась багатогалузева промисловість будматеріалів. У її складі - порцеляново-фаянсова промисловість. Сільське господарство високопродуктивне. В його структурі переважає вирощування зернових культур, льону, цукрових буряків, хмелю і картоплі. Тваринництво спеціалізується на скотарстві, свинарстві і птахівництві. Високопродуктивне виробництво м'яса, молока, яєць існує у приміській зоні м. Києва. Транспортна система району представлена усіма видами транспорту, крім морського. Залізнична та автомобільна мережа має чітку радіально-кільцеву структуру із центром у Києві. Основні залізниці перетинають район у широтному напрямі. Значна кількість населення послуговується аеропортами м. Києва у т. ч. для міжнародних поїздок (аеропорт «Бориспіль»).

Центральний економічний район складається із двох адміністративних областей. За розмірами території та кількістю населення належить до найменших серед регіонів України. Центральний район має дещо нижчий рівень соціально-економічного розвитку, ніж інші райони країни. Галузями його спеціалізації є сільське господарство, гірничодобувна і харчова промисловість, сільськогосподарське машинобудування. Сільське господарство високопродуктивне. Вирощують зернові, овочі, соняшник, баштанні культури, розвинене садівництво. У тваринництві переважають скотарство і свинарство, а у водосховищах - рибальство. Харчова

промисловість виробляє цукор, масло, олію, молочні і м'ясні продукти, консерви, борошно і крупи тощо. Машинобудування виробляє сільськогосподарські знаряддя), електроприлади, поліграфічну техніку, автобуси. Хімічна промисловість спеціалізується на випуску мінеральних добрив, штучних волокон і пластмас, хімреактивів. Найбільш розвинені залізничний та автомобільний транспорт, а по Дніпру ще й річковий.

Причорноморський економічний район, який об'єднує три адміністративні області (Одеську, Миколаївську, Херсонську) і АР Крим, є найбільшим за площею території і другим за чисельністю населення районом в Україні. Машинобудування представлене суднобудуванням, виробництвом сільськогосподарських машин та запчастин до них, виготовленням електроприладів і електрообладнання. Харчова промисловість забезпечує продукцією не тільки населення району, але й інших регіонів України. Район - потужний виробник виноградних вин. Рибна промисловість розвинена на узбережжі Чорного й Азовського морів. У районі є ефіроолійна промисловість, яка розвивається на місцевій сировині. Розвинена також легка промисловість: бавовняна, джутова, вовняна, швейна. Сільське господарство характеризується виробництвом зерна, соняшнику, овочів, винограду, ефіроолійних і баштанних культур. Серед зернових поширені пшениця, кукурудза та рис. Основні галузі тваринництва - скотарство, свинарство, вівчарство, шовківництво і птахівництво. Причорноморський район має потужний рекреаційний комплекс. Найбільші центри відпочинку населення - на Південному березі Криму. Розвинуті всі види транспорту. Річковий (по Дніпру і Дунаю) та морський транспорт використовуються, крім внутрішньорайонних, і для міжнародних перевезень. У районі 15 великих морських портів. Трубопровідний транспорт представлений нафтопроводами з Росії до Херсона і Одеси, новозбудованим нафтопроводом Одеса - Броди, низкою магістральних (Шебелинка - Одеса) та місцевих газопроводів.

Подільський економічний район об'єднує три області (Тернопільську, Хмельницьку, Вінницьку) в межах Подільської височини і належить до середніх за розмірами території і кількістю населення регіонів України. У структурі господарства провідне місце займають галузі агропромислового комплексу, розвинені також машинобудівна, легка і хімічна промисловість, виробництво будматеріалів. Сільське господарство спеціалізується на зерново-буряковому землеробстві і м'ясо-молочному скотарстві, садівництві. Провідна галузь промисловості - харчова, а в ній - цукрова, спиртово-горілчана, молочна, м'ясна, овочеконсервна. Підприємства мають повсюдне розміщення. Машинобудування представлене виробництвом сільськогосподарських машин і устаткування, електротехнічними та приладобудівними виробництвами. У районі виробляють також добрива, фарби, пральні засоби, штучну шкіру. Промисловість будматеріалів має широку галузеву структуру. Крім виробництв, які орієнтовані на споживача і мають повсюдне розміщення, важливе міжрайонне значення має цементна промисловість, видобуток граніту. Галуззю спеціалізації району стає і рекреаційне господарство де лікуються і відпочивають люди з різних регіонів

України. Основні види транспорту - залізничний і автомобільний.

Північно-Західний район. Даний економічний район, що об'єднує дві адміністративні області, є найменшим за площею і населенням в Україні. У структурі господарства провідне місце займають харчова і легка промисловість, машинобудування, лісова і деревообробна промисловість, сільське господарство. У машинобудуванні розвинене електротехнічне приладобудування, автомобілебудування і сільськогосподарське машинобудування. Лісова і деревообробна промисловість виготовляє меблі, сірники. У районі є підприємства легкої, передусім, текстильної промисловості. Промисловість будівельних матеріалів випускає різноманітну продукцію. У структурі сільського господарства переважає свинарство і м'ясо-молочне скотарство, вирощування картоплі, зернових та кормових культур, льону та цукрових буряків. Транспорт представлений переважно залізничним та автомобільним видами, які з'єднують основні центри району зі столицею та обласними центрами України, Польщею та Білоруссю.

Карпатський економічний район об'єднує чотири адміністративні області (Львівську, Івано-Франківську, Закарпатську, Чернівецьку) і є середнім за площею території та кількістю населення регіоном в Україні. У структурі господарства Карпатського району провідне місце займає промисловість, галузі її спеціалізації - гірничодобувна, машинобудівна, харчова, хімічна, лісова і деревообробна промисловість, виробництво будматеріалів. Гірничодобувна промисловість займається видобутком різноманітної сировини, насамперед неметалевих і паливних мінеральних ресурсів. Основу машинобудування складає приладобудування, яке орієнтується на кваліфіковану робочу силу. Розвинене також транспортне машинобудування. Серед галузей хімічної промисловості переважає лакофарбова, фармацевтична, виробництво добрив, кислот і солей, хімічних волокон і ниток, реактивів тощо. Лісова і деревообробна промисловість має розгалужену структуру - лісозаготівельна (у Карпатах), меблева, паперова. Харчова промисловість представлена цукровими заводами, підприємствами м'ясої і молочної промисловості, виноробними заводами, олійно-жировим комбінатом. У районі розвинена також легка промисловість. Сільське господарство має неоднакову спеціалізацію у різних частинах району. Провідні види транспорту - залізничний, автомобільний, трубопровідний. Густота залізниць і автошляхів є однією з найвищих в Україні. У Львові є аеропорт. Через район проходить низка магістральних нафто- і газопроводів з Росії до країн Європи, побудовано нафтопровід Одеса - Броди. Район має розвинений рекреаційний комплекс загальнодержавного і міжнародного значення. Найбільшими курортами є Трускавець, Моршин, Яремча, Ворохта, Поляна, Шаян.

Найбільшими територіально-виробничими комплексами в Україні є:

- Донбаський, основу якого складають промислові вузли: Донецько-Макіївський, Маріупольський, Стахановський, Горлівсько-Єнакіївський, Краматорсько-Слов'янський, Лисичансько-Рубіжанський, Луганський. Даний ТВК спеціалізується на галузях важкої індустрії (енергетиці, металургії,

важкому машинобудуванню, хімічній промисловості), а також АПК;

- Придніпровський (Дніпропетровсько-Дніпродзержинський, Запорізький, Криворізький та ін.);

- Причорноморський (Одеський, Миколаївський, Херсонський, Керченський, Сімферопольський);

- Прикарпатський (Івано-Франківський, Чернівецький, Дрогобицько-Бориславський, Стрийський).

Київ, Харків, Львів, Полтава та деякі інші міста є потужними, багатопрофільними центрами з різноманітною спеціалізацією (середнє і точне машинобудування, легка, харчова промисловість тощо).

5.2. Економічне обґрунтування обсягів експорту сировини.

Експорт сировинних природних ресурсів є найважливішою статтею доходу бюджетів багатьох країн. У стратегічному відношенні експорт природних ресурсів часто виявляється маловигідним. Будь-яке витрачання природних ресурсів без розвитку переробних технологій вважається малопродуктивним. Наприклад в таких великих країнах як США, Росія, щорічно видобувається близько 400 млн. т нафти. При визначенні ефективних обсягів імпорту сировини слід враховувати:

1. Запаси сировини і перспективи його приросту.

2. Внутрішню потребу в сировині.

3. Суспільно необхідні витрати на приріст видобутку даного виду сировини (понад внутрішньої потреби, для поставки його на експорт) з урахуванням збитку від антропогенних впливів на навколишнє середовище.

4. Ціни світового ринку

5. Зміна світових цін залежно від обсягів експорту сировини

6. Суспільно необхідні витрати на виробництво окремих видів товарів.

Експорт сировини можна вважати ефективним за умови, що рентабельність експорту вище рентабельності виробництва продукції з даного виду сировини:

$$Ve / Ze \geq Vi / Zi$$

Де Ve - валютна виручка від продажу експортованої сировини, долари;

Ze - суспільно необхідні витрати на приріст видобутку даного виду сировини з урахуванням транспортних витрат за викликом на світовий ринок, грн;

Vi - вартість імпортованої продукції в районі споживання, долари;

Zi - суспільно необхідні витрати на виробництво імпортозамінної продукції в соціально-економічних умовах нашої країни в умовах нашої країни з урахуванням транспортних витрат на перевезення в район споживання, грн.

Експорт та імпорт товарів в кінцевому підсумку повинен забезпечити зниження витрат на задоволення потреб суспільства в сумарних матеріальних благах. Експорт сировини повинен не стільки забезпечувати задоволення

споживчих потреб, скільки сприяти розвитку замкнених національних технологій виробництва продуктів переробки, конкурентоспроможних на світовому ринку. Тільки задовольнивши потреби власного виробництва в природній сировині можна буде думати, як продати надлишки закордонних країнах.

5.3. Економічний розвиток і екологічний фактор

Визнано, що сучасні екологічні проблеми породжені відставанням економічної думки. Ні у класиків, ні у теоретиків ХХ століття не враховуються в схемах суспільного відтворення витрати суспільства на відновлення природного середовища.

Існує безліч моделей техногенного типу розвитку. Виділяють дві узагальнені моделі:

1. Фронтальна економіка;
2. Концепція охорони навколишнього середовища.

Фронтальна. - (по К. Боулдинга "ковбойський") - виходить із принципу необмеженість природних ресурсів. З ростом продуктивних сил, чисельності населення позначилася глибока дестабілізація стану навколишнього середовища, різко підвищилася вартість (за ресурсами) життя. Зараз кожні 24 години від голоду на Землі гине 35 тисяч осіб, з них 20 тисяч діти до 5 років.

Концепція охорони навколишнього середовища.

Деякі розвинені країни (100 країн) стали створювати органи з охорони природи від негативного впливу виробництва. Однак формула виробництва залишилася колишньою, орієнтованою на розширення відтворення, перш за все економічної складової. Екологічна складова розглядається як фактор зниження економічної ефективності суспільного виробництва.

Негативні наслідки техногенного типу економіки:

1. Опустелювання земель (аридизация);
2. Обезлесеніє;
3. діфіците природної сировини;
4. Парниковий ефект;
5. Виснаження озонового шару;
6. Кислотні дощі;
7. Дефіцит прісної води;
8. Забруднення Світового океану;
9. Зникнення багатьох видів тваринного і рослинного світу.

Розвиток цих проблем веде до зникнення людини як виду.

Зараз виділено 4 принципи сталого еколого-економічного розвитку:

1. Для відновлюваних природних ресурсів (земля, ліс тощо). Необхідно забезпечити режим простого відтворення.

2. Для невідновлюваних природних ресурсів (корисні копалини) слід забезпечити максимально можливе уповільнення темпів вичерпання з перспективною заміною їх нелімітовані джерелами (альтернативні джерела).

3. Мінімізувати кількість відходів шляхом розробки безвідходних і маловідходних виробництв.

4. Стабілізувати ступінь забруднення навколишнього середовища на соціально допустимому рівні. Серед економічних показників ефективним критерієм сталого розвитку є зниження природоємності економіки.

5.4. Виробничий і природно-ресурсний потенціал

Під природно-ресурсним потенціалом (ПРП) регіону розуміється здатність врахованих природних ресурсів і природних умов регіону задовольняти потреби виробництва і життєдіяльності населення регіону в умовах досягнутого рівня розвитку продуктивних сил з метою розширеного відтворення суспільних цінностей.

Всі ресурси ПРП систематизуються на три групи:

1. Природні ресурси і умови - все природні матеріали і умови, що знаходяться в первозданному природному стані і допустимі людині для використання.

2. Техногенні ресурси і умови - видозмінені антропогенною діяльністю природні ресурси і об'єкти (окультурені землі, зарегульовані стоки річок і водосховища, відвали, відходи, ядерні палива).

3. Властивості природних ресурсів і об'єктів, які проявляються тільки в умовах їх природного або виробничого поєднання - природне поєднання запасів сировини, палива, енергії (дозволяє створити паливно-енергетично-сировинний комплекс); виробниче поєднання технологій комплексної переробки багатокомпонентної сировини (глибока переробка нафти, газу в місцях видобутку).

Наведена класифікація дозволяє контролювати ступінь інтенсифікації використання природних ресурсів, обґрунтовано враховувати втрати, давати їм об'єктивну вартісну оцінку, формувати механізм економічного стимулювання раціонального природокористування і відповідальності за нього.

Оцінку узгодженості природно-ресурсного та виробничого потенціалів багато вчених пропонують здійснювати за допомогою показників природоємності виробництва.

Існує два підходи до визначення природоємності:

1. Під природоємним виробництвом розуміється кількість природної речовини, яка вилучається людиною для своєї виробничої діяльності в розрахунку на одиницю кінцевого продукту. Показники природоємності на макрорівні розраховуються шляхом відношення обсягу витрачених у виробництві природних ресурсів до загального обсягу ВВП в одиницю облікового часу (енергоємність, металоємність, матеріаломісткість, землеємності ВВП, національного доходу).

На мікрорівні розраховують показники природоємності шляхом співвіднесення обсягу ресурсів, що витрачаються на одиницю конкретного кінцевого продукту (на одну тонну сталі, зерна, хімволокна тощо).

2. Чисто екологічний підхід. Тут показник природоємності вимірюється виключно збитком, нанесеним виробничими об'єктами навколишнього природного середовища. Найбільш поширеним методом вимірювання

природоємності при даному підході є прямий облік економічних збитків, завданих створенням і функціонуванням виробничого об'єкта. Цей метод застосовується при розрахунку податків на природокористування та штрафів за перевищення гранично допустимих викидів і відходів.

Забезпеченість економіки природними ресурсами довгий час не сприймалося як залежність від законів екології. Приклади такої залежності:

1. З'ясувалося, що найкращі вторинні, тобто вирощені на місці вирубок лісу не можуть зрівнятися з незайманим лісом ні по продукції, ні за якістю деревини;

2. Зміна генерації і стійкість до отрути у колорадського жука не тільки зачіпає світові ціни на картоплю, а й впливає на фінансування хімічних досліджень і виробництва цілого аспекту отрутохімікатів;

3. Водорості, молюски та інші організми, поселяючись на днищах судів, на 30% знижують швидкість руху, збільшуючи при цьому витрата палива на 20%.

5.5. Екстерналії, асиміляційний потенціал навколишнього середовища і його економічна оцінка

Під асиміляційні потенціалом природного середовища розуміється її здатність знешкоджувати і переробляти шкідливі домішки без зміни своїх основних властивостей.

Економічна оцінка асиміляційної ємності території заснована на виявленні обсягу забруднювачів, що переробляється асиміляційні природним механізмом. Цей обсяг вимірюється.

Економічну цінність асиміляційного потенціалу визначають через витрати і результати виробництва. Його наявність дозволяє, по-перше, економити на витратах по очищенню відходів, і, по-друге, чистота навколишнього середовища, що забезпечується її власним асиміляційним потенціалом, запобігає шкоду, яка могла б виникнути при погіршенні основних властивостей природи.

Для обліку екологічного чинника в економічному розвитку важливе значення має облік і класифікація екстерналій.

Екстерналії - це зовнішні ефекти (наслідки) від виробничої діяльності окремих підприємств, галузей, секторів економіки.

Екстерналії мають цілком певні фізичні форми - пригнічення розвитку зовнішнього середовища, подорожчання життя, хвороби. Переважають негативні екстерналії.

Питання для самоконтролю

- 1) Яка роль природних ресурсів в економіці країни?
- 2) Що таке природно-ресурсний потенціал і як він визначається?
- 3) Як можна обґрунтувати обсяги експорту сировини?
- 4) Що таке асиміляційні потенціал навколишнього середовища ?
- 5) Як впливають екстерналії на результат діяльності підприємства?
- 6) Що таке економічне районування і які економічні райони виділяють в Україні?